

A sarokba

▮ Deák Csillag – Kölüs Lajos

állított

Bukta Imre két kiállításáról*

láncfűrész

Bukta Imre kifogyhatatlan a szóból, jelesül a képből. Művei ikonikusak, enigmatikusak, kézjegyekké váltak. A Múcsarnokbeli kiállítás összegez, a vidéki élet anatómiáját látjuk. Szociográfiát írna képeivel? Ebben a színesre festett világban megtörttség, emberi közöny, megjuhászkodás, befogott száj van. Dermedség, mozdulatlanság. „Ezt a szegény földet úgy rejti a táj, mint sovány testet a sok cifra szoknya.”¹ A földből élnek, de nem a föld adja a biztonságukat. Sorsuk van, és ezt a sorsot elfogadják, nem láznak ellene. Ha mégis, akkor elmenekülnek. Bukta nem nosztalgiazik, a hagyomány változik, más lesz a hangsúlya, mint korábban. A modern világ tárgyai (láncfűrész, villanyvezeték, gumikerék stb.) idegen testként regnálnak a tájban, az emberek közelében. Ahogy felszál a füst a gumikerékből, minden elszáll, minden remény, hiába a gyerekek, a füstölgő test a tájba vetve idegen és esetlen.

A művész hol nagyít (*Tescóban; Okos táj*, 1993 – ez utóbbi szerepelt az 1993-as Velencei Biennálén), hol meg kicsinyít (*Elfogyott táj*, 1997; *Történetek a kertek alatt*, 2011; *Táj locsoló figurákkal*, 1992–1994), népi motívumokat fest a vászonra, kitöltő elem, de funkciója van, a vizsgált tárgyat és jelenséget visszaköti eredetéhez. A tehetség a faluban „sárként használódik el az emberi élet útján”² – írta Móricz Zsigmond. Bukta is tudja ezt, a falusi életről sorozatokat készít. Nem sirat, bár némely műve emlékmű is (*Cím nélkül*, 2006; *Na, mi van?* – Juhonka néni emlékére), itt éltek emberek, és ma is élnek (*Vasárnapi reggel*, 2011). Hol van Galgóczi Erzsébet dühe, pesszimizmusa, dezilluzionizmusa, erőszakellenessége?³ Bukta életműve a válasz. A kitörölhetetlen és az elvesző múltat őrzi, továbbadja, és újjá is teremti, mert egyszerre mutatja fel egyediként és sorsként, konok következetességgel követi nyomon a modernizáció hatását, a természetközelség háttérbe szorulását. Ki emlékszik már Végh Antal Penészlek falu életéről írt tanulmányára?⁴ Az elmaradottság hívószava lett a helyiség neve. „Arrafelé még az isten is homok.”⁵ Bukta nem naiv, ha annak is tűnik, színez, de nem vakít, árnyal, de nem rejt el, kiválaszt, de nem döngöl a földbe, figurái mellé áll, de nem áll a vállukra. Felhasználja a naiv festőre jellemző fogásokat, a tapasztalt világ legegyszerűbb módon történő ábrázolását, ahogy látja és látta (*Béla fáccánál*, 2012). Több vizuális teret hoz létre, mixel, hogy oldja azt a feszültséget, amit képei hordoznak. Szándékos önlefokozás, szándékos mellé-beszéd, elterelés. A Godot Galériában *Önarcképén* (2005) ujjával egy régi rajzára mutat, ugyanarra a fára, de harminc évvel azelőttire, mozdulata barokkosan komoly, egyúttal könnyed és ironikus is. Önidézet, ritka mesteri fogás, mert nem a tükörrel játssza el az időt. Bukta, akárcsak Hollán Sándor, a fa nagy barátja, és a fa nélkül van a fával egészen más a táj, a falusi

* *Másik Magyarország*, Múcsarnok, 2012. november 10 – 2013. február 10.; *Bukta Imre 2012*, Godot Galéria, 2012. október 30 – december 8.

¹ SZABÓ Zoltán: *Cifra nyomorúság*, Cserépfalvi, 1938.

² MÓRICZ Zsigmond: *Sárvány*

³ GALGÓCZI Erzsébet: *Törvényen kívül*, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1980.

⁴ VÉGH Antal: *Allóvíz*, Valóság, 1968. április.

⁵ *I. m.*

élet. Elpusztítása, kivágása olyan, mintha embert ölnénk, hiába marad a rönk a földben, abból nem lesz erdő, csak irtás. És jönnek a kutyák (*Este*, 2012), ellepik a falu utcáját, szimbólumként és valóságosan, a cifra udvarok, házak és kerítések mentén. Az embert nem látjuk, csak a csigaházakat. Fenyegetés, rettegés és irracionális van jelen.

Bukta installációi legalább olyan erősek, mint a képei. Belül van az ábrázolt világon, finom és mégis kegyetlen a felmutatásban. Letarolt erdőt látunk, a farönkök évgyűrűit esőcseppek keltik életre újra és újra, a kivágott fák hiányát megidézve. A mű címe ironikus: *Erdőrészlet*, 2011. A *Tökföldön* kádakban gyerekek fürödnek, az installáció filmszerűen időt sűrít magába, a fantasztikum és a groteszk felé viszi el az alkotást, a lehetetlen utáni vágyat jeleníti meg. Hogy mi fog történni később, hallgat róla. Bukta szemével nézni a világot egyszerre kívánatos és zavaró is, enged és nem enged a látszatnak. Csak kukoricabábukat látunk, Krisztus kezét, virágmintát, sorolni lehetne tovább. Nem a vidék festője, ő a világ festője, és ez a világ véletlenül, mert ide született, a szülőfalu. Ehhez a világhoz isten hozzátartozik, ott van, ahol kell lennie, az emberek életében, a templomokban, az énekekben, a temetőkben. Nincs Kert-Magyarország,⁶ és talán soha nem is lesz (*Fiatal gyümölcsös*, 2011). Gumikerekében tűz ég, mellettük a fák, és a videón kívül ott vannak a kukoricaszár-ból épített villanytápvezetékek, mintegy bekeretezik a látványt, lezárják a horizontot. Korábban betiltott műve is látható: *Egy darab ősz* 1980-ból. 56-ot látták benne. Az installációban az őszi levelek állandó mozgásban vannak, szél fújja őket alulról egy zárt üvegoszlopban. Mi a padlón is láttunk néhány falevelet, véletlenül kerültek oda? Nem tudjuk. Kockaháza (*A ház*, 2012) négy fal, négy világ, a hely, a táj ugyanaz, de mennyire mások a falak, a tetők, a házban lévő emberek (a nyugdíjas, a cigány, a parasz-asszony és az úgazdag), mégis mindegyik fenyegetettségben él, ablakukat betörik, belövik.

Nincs másik Magyarország, csak egy, ha azt a másikat most vidéki Magyarországnak is hívjuk. Kemény István szociológusról írták, de igaz Buktára is: „Nem véletlen, hogy a mindenkori hatalmon kívüli társadalmi csoportokkal foglalkozott: szegényekkel, cigányokkal, munkásokkal. Ma úgy mondanánk, a túlélési stratégiákat kereste.”⁷ Bukta éles szemmel veszi észre a mindennapok történéseiben az emberi bezártságot: gyufaszálakból kirakott meztelen nő az udvar közepén napozik (*Baromfiudvar*, 2005). Régebbi műve, a *Villanypásztor* (1978) is az elkerítést jeleníti meg, a tehetetlenséget (*Magyar táj*, 2010; *Fatolvajok*, 2004), az időtlenséget (*Disznók a tájban*, 1990), a múltat (*Nagyapa építette Barcikát*, 2011), a jelent (*Falu közepe*, 2006), a falu erőszakos átalakulását (*Vidéki polgármester plázamakettel*, 2011).

Megkerülhetetlen a kérdés: Bukta hagyománya mennyire korszerű, és korszerűsége mennyire hagyományba ágyazott? *Ars poeticája* hasonló József Attilához: „Én túllépek e mai kocsmán, az értelemig és tovább!” A kocsmá profán hely, felér a templom terével, itt is, ott is emberek közössége van jelen. Kocsmá nélkül nincs falu, és talán nincs isten sem. A kocsmában üldögélők ki-

rekesztettek valahonnan, de ők is gyakorolják ezt a gesztust. A világot zárják ki magukból, miközben mindvégig az ismeretlen világba vágnak (*Feri*, 2008; *Kocsmában 2*, 2004; *Kocsmái zsánerkép*, 2006; *Bárány a kocsmában*, 2005; *Kocsmabelső Krisztussal*, 2004). Bukta világa szemérmes világ, „olyan módon hozta létre izgalmas environmentjeit, tárgy-kollázsait, hogy egy percig sem hagyta cserben plebejus arcú, élményteli gyerekkorát.”⁸ A művész szándékosan lefokoz és csonkít, foghíjas és elkerített világot tár elénk, amelyben érezni a teljesség utáni vágyat (*Téli szántás kerítéssel*, 2005). A képeken a testeket, tárgyakat közelről, hol elmosódottan, hol körberajzolva látjuk, mintha szellemalakok lennének aurával. Kimozdulnak a képből, ezzel a respektus, a mozdíthatatlanság kap új értelmet, életet.

Nem a szenvedés festője, ha látjuk is a keresztet vagy a vallási jelképeket (*Jézus az öregotthonban*, 2004; *Falusi zsidó temető*, 2011; *Falvédő*, 2008 – ez utóbbi hegesztett vasból), azok mindig olyan térben és viszonyban jelennek meg, amelyek révén a figurák belső világát érthetjük meg jobban. A nyomorúság megszenvedett igénytelenség, a magárahagyottság (*Rossz termés*, 2005) nem vezet istentelenséghez. Juhonka néni életéről egy hármast (a földet, a hitet és a szappanoperát megidéző) kompozíció vall (*Cím nélkül*, 2006, videoinstalláció). Téglaárból, illetve vályog parabolaantennákból kialakított kereszt fog közre két nagyméretű, régi fotót. Bukta tárgyának minden rezdülését ismeri és érti, szeretettel van iránta. Az elmúlás ígézetében megérteti velünk, valami végleg megszűnik, ha lassan is, alakul, átalakul, és nem mindig úgy, ahogy szeretnénk, ahogy terveztük. Nincs másik Magyarország, jelzi.

A *Magyar táj* (2010) című, jegenyéket ábrázoló festmény alatt LED megvilágítású láncfűrészes villóddzik, nincs jelen a használója. Bukta figyelmeztet, ez a virtuális eszköz maradjon továbbra is sarokba állítva.

⁶ SOMOGYI Imre: *Kert-magyarország felé*, Hét Krajcár – Püski, Budapest, 1997.

⁷ DÁVID János: *Kemény István*, Közgazdasági Szemle, 2008. május, 462–463.

⁸ SZUROMI Pál: *Ha ősz, akkor „paraszt Párizs”*, Tiszatáj, 2006. október, 110.